

Forskningsetisk policy för Mittuniversitetet

Publicerad: 2023-06-13

Beslutsfattare: Rektor

Ansvarig funktion: Forskningsetiska kommittén

Handläggare: Ordförande forskningsetiska kommittén

Beslutsdatum: 2023-06-13

Giltighetstid: Tillsvidare

Senaste översyn: 2023-06-13

Sammanfattning: Syftet med Forskningsetisk policy är att klargöra Mittuniversitetets övergripande syn på arbetet med att värna och främja god forskningssed.

Tidigare versioner: Inga tidigare versioner

Innehållsförteckning

Forskningsetisk policy	3
1 Inledning	3
2 God forskningssed	4
2.1 Grundläggande principer	4
2.2 Främjande av god forskningssed.....	6
2.3 Avvikelser från god forskningssed	7
3 Ansvar för god forskningssed.....	7
3.1 Övergripande ansvar	7
3.2 Individuellt ansvar	8
3.3 Särskilt ansvar som följer med vissa roller eller uppgifter.....	8
3.4 Verksamhetsstöd avseende god forskningssed	10
4 Rättslig kontext: riktlinjer, regleringar och styrdokument.....	10

Forskningsetisk policy

1 Inledning

Mittuniversitetet värnar om forskningens kvalitet, integritet och självständighet, vilket förutsätter att forskningen utförs i enlighet med god forskningssed. Det finns forskningsetiska riktlinjer som syftar till att fastställa etiska principer och praxis som utvecklats inom forskarsamhället, men det finns ingen exakt definition av god forskningssed. I Statens offentliga utredningar från Utbildningsdepartementet beskrivs god sed i forskningen som "den moraliska praxis som utvecklas då forskningens olika aktörer i dialog med det omgivande samhället kritiskt reflekterar kring forskningsverksamheten" (SOU 1999:4). Vetenskapsrådets definition av god sed i forskningen är "de samlade etiska kraven på hur god forskning bör bedrivas" (God forskningssed, VR 2017).

I kodexen "The European Code of Conduct for Research Integrity (2017)" som publicerats av All European Academies (ALLEA) framhålls forskarsamhällets eget ansvar för att främja god forskningssed. Huvudsyftet med ALLEA-kodexen är att bidra till att detta ansvar tas, samt att tillhandahålla ett ramverk för att forskarsamhället själva tar ansvar för att etiska riktlinjer och praxis följs. I kodexen anges grundläggande principer och beskrivningar av god forskningssed i olika sammanhang, vilka ger en bild av vad det innebär att värna, främja och följa god forskningssed. En förståelse för vad som utgör god forskningssed i praktiken förutsätter en förståelse för dessa principer och beskrivningars moraliska grund och hur de kan tillämpas i de praktiska och juridiska sammanhang i vilka forskningen bedrivs.

I ALLEA-kodexen redogörs också för en etablerad uppfattning av vad som utgör särskilt allvarliga avsteg från god forskningssed, vilken speglas i den definition¹ av "oredlighet i forskning" som återfinns i lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning

¹ Se även definitionen i The European Code of Conduct for Research Integrity (2017), avsnitt 3.1

(LAO): en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås med uppsåt eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning.

Huvudsyftet med denna policy är att klargöra Mittuniversitetets övergripande syn på arbetet med att värna och främja god forskningssed. I policyn anges grundläggande utgångspunkter för arbetet samt hur ansvaret är fördelat vid lärosätet. I och med att policyn görs känd bidrar den till att säkerställa ansvarsfullt agerande och regelefterlevnad inom det forskningsetiska området. Detta syftar i sin tur till att skydda individer, samhälle, djur, miljö etc. samt att värna vetenskapens trovärdighet och förtroendet för forskningen och universitetet som institution. Policyn riktar sig främst till alla som bedriver forskning vid Mittuniversitetet, men även till andra medarbetare och studenter. Policyn syftar också till att ge utomstående en bild av universitetets övergripande syn på detta arbete.

2 God forskningssed

2.1 Grundläggande principer

All forskning vid Mittuniversitetet ska utföras i enlighet med god forskningssed (4 § och 5 § LAO och 1 kap. 3 § högskolelagen, 1992:1434). Bedömningar av vad som utgör god forskningssed utgår från väl etablerade forskningsetiska riktlinjer, med beaktande av relevanta skillnader mellan olika forskningsfält. Centrala dokument i sammanhanget är Vetenskapsrådets skrift God forskningssed (2017) och The European Code of Conduct for Research Integrity (2017) som publicerats av ALLEA. De som utför eller deltar i forskning eller forskningsliknande arbete måste känna till de grundläggande principer som presenteras i dessa dokument, samt förstå hur dessa principer tillämpas inom sitt forskningsområde. De grundläggande principer som anges i ALLEA:s kodex är följande:

- **Tillförlitlighet** i fråga om att säkerställa forskningens kvalitet, vilket avspeglas i design, metod, analys och utnyttjande av resurser. Hänvisningen till utnyttjande av resurser i detta sammanhang bör

förstås som att resurser ska utnyttjas på ett ansvarsfullt sätt. I kodexen nämns särskilt vikten av att använda forskningsmedel på ett korrekt och ansvarsfullt sätt (avsnitt 2.3) och det påpekas även att avsteg från god forskningssed innebär ett slöseri med resurser (avsnitt 3).

- **Ärlighet** i fråga om att utveckla, genomföra, granska samt rapportera och informera om forskning på ett öppet, rättvist, fullständigt och objektivt sätt.
- **Respekt** för forskningspersoner, kolleger, samhälle, ekosystem, kulturarv och miljö. Med "forskningspersoner" avses här människor som medverkar i exempelvis observationsstudier, experiment, intervjuer eller enkäter, eller vars personuppgifter, eller biologiska prover behandlas för forskningsändamål. I 2 § lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor definieras "forskningsperson" som "en levande människa som forskningen avser".
- **Ansvar** för forskningen från idé till publicering, för ledning och organisation, för utbildning, tillsyn och mentorskap samt för dess vidare konsekvenser.

Dessa principer är vägledande för arbetet och i hanteringen av de praktiska, etiska och intellektuella problem som är förenade med forskning. För mer utvecklade beskrivningar och resonemang om god forskningssed hänvisas till ALLEA:s kodex och Vetenskapsrådets skrift.

I god forskningssed ingår att tillämpliga regler och riktlinjer följs, och att de tillstånd som krävs inhämtas, t.ex. för forskning som avser människor eller involverar djurförsök. Om forskningen utförs utanför Sverige måste det säkerställas att såväl svenska som utländska regler och riktlinjer följs i den mån de är tillämpliga, samt att etikprövning sker i enlighet med lagstiftning i det land där forskningen utförs. I de fall utländsk reglering eller etiska riktlinjer medger företeelser som inte är tillåtna enligt regler och riktlinjer som gäller i Sverige ska likväl en adekvat skyddsnivå för människor och djur säkerställas. För forskningsverksamma vid

Mittuniversitetet gäller utgångspunkten att svenska regler om god forskningssed och oredlighet i forskning följs oaktat var forskningen rent fysiskt utförs.

För all forskning som innefattar djur² gäller 3R-principen (Replace, Reduce, Refine). Detta innebär att djurförsök ska ersättas med djurfria metoder där det är möjligt för att svara på den vetenskapliga frågeställningen (Replace), att så få djur som möjligt ska användas för att svara på den vetenskapliga frågeställningen (Reduce), samt att djurens förhållanden och välfärd kontinuerligt ska förbättras och att försöken ska utformas så att de blir så skonsamma som möjligt (Refine).

2.2 Främjande av god forskningssed

Mittuniversitetets arbete med att värna och främja god forskningssed bör bedrivas i nära anslutning till forskarna och forskningsmiljöerna, på ett sätt som stimulerar öppna kollegiala samtal om forskningsetiska frågor.

Åtgärder som vidtas inom det forskningsetiska området bör stå i samklang med den tillitsbaserade styrning som karakteriserar universitetets verksamhet, d.v.s. en tydlig, enkel, kollegialt baserad linjeorganisation med starka institutioner. Medarbetare ska erbjudas råd och stöd i frågor om god forskningssed och avvikelser från sådan sed (1 kap. 16 § högskoleförordningen, 1993:100).

Arbetet med att säkerställa regelefterlevnad inom det forskningsetiska området bör främst fokusera på att skapa goda förutsättningar för en effektiv kollegial tillsyn. Detta görs främst genom att erbjuda stöd, utbildning, information och tydliga interna styr- och stöddokument, samt genom att främja goda forskningsmiljöer. Det kan dock finnas fall då mer direkta åtgärder behövs, t.ex. utredning av misstänkt problematiska forskningsmiljöer eller åtgärder för att stoppa oetisk forskning.

Hög kvalitet i forskningen förutsätter att den utförs i enlighet med god forskningssed. Arbetet med att värna och främja god forskningssed är

² Här avses forskning som involverar ryggradsdjur och bläckfisk, vilken också omfattas av särskilda krav på etiskt tillstånd. Inga djur bör dock utsättas för onödigt lidande.

således också en del av Mittuniversitetets kvalitetssystem för forskning (MIUN 2021/1904). Universitetet tillhandahåller ett verksamhetsstöd som bidrar till att hitta framkomliga vägar för forskningsverksamheten inom ramen för gällande riktlinjer och regler.

2.3 Avvikelser från god forskningssed

Misstankar om oredlighet i forskning ska enligt 7 § LAO prövas av en särskild nämnd, Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (NPOF), medan universitetet enligt 1 kap. 17 § högskoleförordningen (1993:100) ska pröva andra misstänkta avvikelser från god forskningssed än de som ska prövas särskilt enligt LAO.

Misstankar om avvikelse från god forskningssed inom universitetets verksamhet ska uppmärksammas och hanteras på ett rättssäkert, transparent och ändamålsenligt sätt. Denna hantering regleras i Handläggningsordning för hantering av misstanke om oredlighet i forskning samt avvikelse från god forskningssed (MIUN 2020/2738).

3 Ansvar för god forskningssed

3.1 Övergripande ansvar

Mittuniversitetet har ett övergripande ansvar för att den forskning som bedrivs vid universitetet utförs i enlighet med god forskningssed och att vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas i verksamheten (5§ LAO och 1 kap. 3 a § högskolelagen). I detta övergripande ansvar ingår att verka för en hög nivå av medvetenhet och kunskap om god forskningssed, samt en god forsknings- och arbetsmiljö som präglas av öppenhet och respekt. Detta innebär bland annat ansvar för att

- alla medarbetare och studenter som bedriver eller deltar i forskning eller forskningsliknande verksamhet erbjuds tillräcklig och kontinuerlig information och utbildning om god forskningssed och regler, samt övriga resurser som krävs för att de ska kunna ta sitt individuella ansvar (se 3.2) och det särskilda ansvar som följer med vissa roller (se 3.3)

- tydliga interna styrdokument tas fram inom det forskningsetiska området
- ändamålsenliga strukturer tas fram för att främja god forskningssed inklusive regelefterlevnad inom det forskningsetiska området (detta innefattar strukturer för stöd, kontroll och uppföljning).

3.2 Individuellt ansvar

Att Mittuniversitetet har ett övergripande ansvar för att den forskning som bedrivs vid universitetet utförs i enlighet med god forskningssed innebär inte att individer vid universitetet är befriade från eget ansvar. Varje enskild forskare ansvarar för att följa god forskningssed i sin forskning (4 § LAO) och alla medarbetare vid Mittuniversitetet har en skyldighet att hålla sig informerade om och följa tillämpliga lagar, regler och riktlinjer inom det forskningsetiska området. För att de åtgärder som vidtas inom ramen för det övergripande ansvaret ska få avsedd verkan krävs att var och en tar sitt individuella ansvar genom att bland annat

- kontinuerligt ta till sig information, delta i utbildningar om god forskningssed som erbjuds
- ta del av aktuella regler, riktlinjer och styr- och stöddokument inom det forskningsetiska området
- agera ansvarsfullt och följa gällande tillämpliga lagar, regler och riktlinjer inom det forskningsetiska området, inklusive interna styrdokument och beslut
- bidra till en god gemensam forsknings- och arbetsmiljö och till det kollegiala samtalet kring forskningsetiska frågor
- vid behov söka råd och stöd om god forskningssed i ämneskollegiet eller Mittuniversitetets forskningsetiska kommitté.

3.3 Särskilt ansvar som följer med vissa roller eller uppgifter

Rektor ansvarar för att dekanerna har tillräckliga befogenheter, kompetens och resurser för att fullgöra sitt övergripande ansvar (se 3.1).

Dekanerna har ett övergripande ansvar för att forskning vid fakulteten utförs i enlighet med god forskningssed, och de ansvarar därmed även för att prefekterna eller motsvarande har tillräckliga befogenheter, kompetens och resurser för att fullgöra sitt övergripande ansvar.

Prefekt eller motsvarande har ett övergripande ansvar för att forskning vid institutionen eller motsvarande utförs i enlighet med god forskningssed. I detta ingår ett ansvar för att skapa goda forskningsmiljöer, ge alla vid institutionen goda förutsättningar att ta sitt individuella ansvar (bland annat genom att se till att alla erbjuds information, utbildning samt råd och stöd i frågor som rör god forskningssed), samt avhjälpa eventuella organisatoriska brister som riskerar att leda till bristande regelbundenhet. Vid osäkerhet i dessa frågor bör prefekt eller motsvarande vända sig till eller hänvisa till forskarkollegierna. För forskning som enligt etikprövningslagen kräver ett godkännande från Etikprövningsmyndigheten gäller att prefekt eller motsvarande ansvarar för att åtgärder vidtas för att förebygga att forskning utförs utan ett godkännande eller i strid med ett villkor som har meddelats i samband med ett sådant godkännande (Lag 2003:460). Prefekt eller motsvarande företräder universitetet gentemot Etikprövningsmyndigheten och Överklagandenämnden för etikprövning.

Lärare eller forskare som handleder doktorander eller studenter vars arbeten innefattar forskning har ett särskilt ansvar för att doktoranderna eller studenterna får information om reglering, riktlinjer och styr- och stöddokument. I handledarens roll ligger också att bidra till att skapa goda miljöer samt ge doktoranderna eller studenterna vägledning i frågor om god forskningssed. Vid osäkerhet i sådana frågor bör handledaren vända sig till ämnets forskarkollegium och Forskningsetiska kommittén. Doktoranderna eller studenterna har i sin tur ett individuellt ansvar för att tillägna sig sådan information och utbildning, samt att följa handledarens anvisningar, så länge detta inte innebär att avvika från god forskningssed. Vid behov kan även doktorander vända sig direkt till Forskningsetiska kommittén.

I de fall djurförsök är en del i forskningen eller i forskningsliknande moment har forskningsverksamma vid Mittuniversitetet ansvar för att etiskt godkännande finns.

3.4 Verksamhetsstöd avseende god forskningssed

För verksamhetsstöd i frågor om god forskningssed ansvarar Forskningsrådet samt i viss utsträckning Rådet för god forskningssed (MIUN 2020/2739). Vid behov samverkar Forskningsetiska kommittén med andra avdelningar inom förvaltningen för att därigenom säkerställa att ett kvalificerat stöd erbjuds i frågor som kräver specialistkompetens avseende exempelvis rättsliga frågor i samband med etikprövning, arkivering och datahantering. För särskilt skydd och stöd i samband med hantering av misstanke om avvikelse från god forskningssed ansvarar prorektor för forskning och chefsjurist (MIUN 2020/2738).

4 Rättslig kontext: riktlinjer, regleringar och styrdokument

De mest centrala generella riktlinjerna i fråga om forskningsetik i Europa respektive Sverige är följande (jfr avsnitt 2.1):

- The European Code of Conduct for Research Integrity, All European Academies (ALLEA), 2017
- God forskningssed, Vetenskapsrådet, 2017.

Utöver dessa riktlinjer finns även ytterligare internationella samt ämnesspecifika kodexar som enskilda forskare behöver förhålla sig till i utförandet av forskning.

Bland annat följande (svenska) lagar och förordningar är av betydelse i detta sammanhang:

- högskolelagen (1992:1434), som innehåller bestämmelser om att vetenskapens trovärdighet och god forskningssed ska värnas i högskolornas verksamhet (1 kap. 3 a §) samt att verksamheten ska

avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen och forskningen (1 kap. 4 §)

- lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning (LAO), som innehåller bestämmelser om att forskaren ansvarar för att följa god forskningssed i sin forskning (4 §) och att forskningshuvudmannen har det övergripande ansvaret för att forskningen utförs i enlighet med god forskningssed (5 §)
- högskoleförordningen (1993:100), som innehåller bestämmelser om att en högskola ska se till att medarbetare kan få råd och stöd i frågor om god forskningssed och avvikelser från sådan sed (1 kap. 16 §), att en högskola ska pröva andra misstänkta avvikelser från god forskningssed än de som ska prövas särskilt enligt LAO samt att en högskola ska fastställa riktlinjer för sin prövning av misstänkta avvikelser från god forskningssed (1 kap. 17 §)
- lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, där det föreskrivs att viss forskning får utföras bara om den har godkänts vid en etikprövning (av Etikprövningsmyndigheten), att ett godkännande får förenas med villkor samt att en forskningshuvudman ska vidta åtgärder för att förebygga att forskning i den egna verksamheten utförs i strid med denna föreskrift eller i strid med ett villkor som meddelats (6 §)
- Vid universitetet finns (utöver denna policy) bland annat följande interna styrdokument och delegationsbeslut som rör god forskningssed:
 - ◇ Handläggningsordning för Rådet för god forskningssed, dnr MIUN 2020/2739,
 - ◇ Handläggningsordning för hantering av misstanke om oredlighet i forskning sam avvikelse från god forskningssed, dnr MIUN 2020/2738,
 - ◇ Policy för hantering av forskningsdata vid Mittuniversitetet, dnr MIUN 2020/1906,

- ◇ Riktlinjer för hantering av forskningsdata vid Mittuniversitetet, dnr MIUN 2022/510,
- ◇ Mittuniversitetets tillämpningsbeslut av Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd (RA-FS 1999:1) om gallring av handlingar i statliga myndigheters forskningsverksamhet, dnr MIUN 2014/1170,
- ◇ Kvalitetssystem för forskning, dnr MIUN 2021/1904.

Utöver det som tagits upp i detta avsnitt finns forskningsetiskt relevanta riktlinjer, regleringar och styrdokument som berör olika delar av universitetets verksamhet i olika utsträckning, exempelvis i fråga om arkivering, personuppgiftsbehandling, klinisk läkemedelsprövning, biobanker, offentlighet och sekretess. Dessa behandlas dock inte närmare i denna policy.